

KIEKVIENAS YRA MENININKAS? KRITINĖS PASTABOS APIE POSTMODERNIAJĄ KŪRYBIŠKUMO SAMPRATĄ

Skaidra Trilupaitytė

LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

skaidra_t@yahoo.com

Straipsnyje kreipiamas dėmesys į postmodernaus vertybinio reliatyvizmo kultūros politikoje pavojų ir kritiškai vertinama tokį pavojų skatinanti „visaapimanti“ kūrybos samprata. Pirma, pristatomas 2008–2010 m. (t. y. ekonominio sunkmečio metu) Lietuvos politikoje išryškėjęs beprecedentis atvejis, kai keletas LR Seimo narių teisėtumo prasme abejotinais būdais dalyvaudavo pramoginėse televizijų laidose ir tuo pat metu pozicionuodavo save kaip kūrėjus. Antra, atkreipiamas dėmesys į teorines ir praktines kūrybiškumo definicijos problemas. Trečia, polemizuojama su Lietuvos kūrybinių industrijų stratego filosofo Gintauto Mažeikio samprotavimais ir parodomas ne itin pozityvus postmodernistinio reliatyvizmo poveikis kūrybiškumo sampratai kultūros lauke.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: kultūros politika, LR Seimo narių kūryba, kūrybiškumas ir transgresija, Gintautas Mažeikis, kūrybinių industrijų ideologija.

Šiandien nemažai kalbama apie visas gyvenimo sritis netikėčiausiais būdais persmelkiantį kūrybiškumą. Meno bei politikos „susiliejimas“ taip pat dažnai tapo pažvalgininkų dėmesį patraukiančia tema, pavyzdžiui, kai menininkai įsitraukia į politikos procesus¹ ar atvirkščiai. Intriguoja šiuo požiūriu ir postindustrinės „kūrybinės visuomenės“ realijos. Štai Didžiojoje Brita-

nijoje 1997 m. šalies rinkimus laimėję naujieji leiboristai (kurių išskirtiniu politikos ženklu tapo kūrybinių industrijų (KI)² darbotvarkės) demonstravo glaudžius ryšius su žymiais menininkais, tarp jų ir šou verslo atstovais; tai buvo daroma tiek viešųjų ryšių tikslais, tiek ir siekiant platesnio nacionalinės kūrybinės ekonomikos proveržio. Tuo metu ne vienam tyrinėtojiui į akis krito naujųjų leiboristų flirtas su vadinamąja

1 Garsūs tarptautiniai pavyzdžiai – buvusio aktoriaus Ronaldo Reagano tapsmas 33-uoju Kalifornijos valstijos (Jungtinės Amerikos Valstijos) gubernatoriumi ir 40-uoju JAV prezidentu arba JAV kultūristo ir garsaus aktoriaus Arnoldo Schwarzeneggerio tapsmas 38-uoju Kalifornijos valstijos gubernatoriumi.

2 Kūrybinės industrijos (toliau – KI) viešojoje politikoje paprastai įvardijamos kaip veiklos, kurių pagrindas yra individo kūrybiškumas, gebėjimas bei talentas ir kurios gali kurti materialią gerovę bei darbo vietas per intelektualinės nuosavybės kūrimą.

Sensation vizualinių menininkų karta³, padėjusia naujajai vyriausybei viešai artikuliuoti naujumo, jaunystės ir nacionalinės tapatybės įvaizdžius porinkiminiu laikotarpiu ir įgavusioje nacionalinio *brando* statusą. Kitaip tariant, dinamiški meno ir politikos santykiai gali reikštis tiek tiesioginiais, tiek ir netiesioginiais būdais, o apie kūrybiškumo apraiškas politikoje, ko gero, reikėtų kalbėti kiekvienu atveju atskirai.

Meno ir politikos ryšiai domino ir Lietuvos filosofus, nors apie šio pobūdžio reiškinius pastaruoju dešimtmečiu kalbėta ne iškeliant konkrečias kultūros politikos problemas, bet iš tradicinės konservatyvios bei postmoderniosios teorinių perspektyvų. Pavyzdžiui, Alvydas Jokubaitis 2005 m. monografijoje *Trys politikos aspektai: praktika, teorija, menas* aptarė meninės ir politinės vaizduotės bendrumus, kadangi politinė praktika turi nemažai estetinių elementų (iš kurių svarbiausiu autorius įvardijo vaizduotę). Filosofas nemažai dėmesio skyrė ir postmoderniam politikos estetinimui – anot jo, šis procesas reiškiasi klasikinių ribų tarp praktikos, teorijos ir meno (*veberiškoji* prasme) nutrynimu ir vertybiniu reliatyvizmu, kuris „nevienodai veikia įvairias politines kultūras. Didesnes politinio gyvenimo tradicijas turinčios kultūros lengviau atsilaiko prieš politikos estetinimo išbandymus“⁴. Konservatyviausias vertybes išpažįstantis lietuvių filosofas abejojo tendencija, kai „menininkai mano galį išspręsti tuos žmogaus sielos ugdymo uždavinius, su kuriais nesusitvarko jų oponentai iš praktikų ir teoretikų stovyklos“⁵. Kritinį Jokubaičio

nusiteikimą postmodernizmo atžvilgiu nesunku pastebėti ir jo polemikoje su „vaizdus virš tikrovės iškelusiais“ Jeanu Baudrillardu ir Slavojumi Žižeku, vis dėlto į politinio gyvenimo realijas, kaip jau minėta, šioje polemikoje nesileidžiama.

Tuo tarpu į tarpdisciplininius (ir postmodernistinius) filosofinius vandenius drąsiai nerianti sociologė Rasa Baločkaitė rėmėsi atvejų analize ir tvirtino, jog „kultūroje, kurios esmė yra simuliacija, nusitrina perskyros tarp išmonės ir tikrovės, tarp fantazijos ir realybės“⁶. Apžvelgdama pirmųjų nepriklausomybės dešimtmečių politinę Lietuvos sceną postmodernųjų strategijų aspektais bei sekdamas Jean-François Lyotard'o ir Jeano Baudrillardo mintimis, Baločkaitė atkreipė dėmesį į politikos parodijos žanrą; pasak jos, šiam žanrui (arba politinės galios simuliacijos tradicijai) pamatus padėjo aktorius Remigijus Vilkaitis, kažkada parodijavęs kandidatavimą į LR Prezidentus, o pratęsė Vytautas Šerėnas (kartu su populiarios TV laidos „Dviračio šou“ plėtojama karnavaline tradicija) ir reikšmingus valstybinius postus ne sykį užėmęs Viktoras Uspaskichas (pagarsėjęs žurnalistams žemiau satyriniais komentarais ir netgi parodijavęs jį parodijuojančius „Dviračio žynių“ personažus).

Tokiose „simuliacijos simuliacija“ iliustruojančiose TV laidose kaip „Aukšinių svogūnų“ apdovanojimo ceremonijos, kuriose politikai šaiposi patys iš savęs ir tapatinasi su save parodijuojančiais humoristų sukurtais herojais, „bendrai švenčiamas visų nepasitikėjimas visais“⁷. Kalbėdama apie tikrovės simuliaciją pakeitusią simuliacijos simuliaciją Baločkaitė nurodė ir minėtais pavidalais viešajame gyvenime besireiškiančios simuliacinės realybės pavojus – „galios santykiai giliai užmaskuojami, ištirpdomi simuliacinėse diskursyvinėse praktikose, ir tampa neapčiuopiami, nepriei-

3 Vyriausybė itin energingai rėmė 1997 m. Karališkoje akademijoje rengtą etapinę šiuolaikinio meno parodą *Sensation: Young British Artists From the Saatchi Collection*, taip pat įvairiais būdais populiarino atskirų šios kartos menininkų darbus. *Sensation* projektas, kaip ir naujasis „britiškasis menas“ (*BritArt*) platesne prasme, tapo kone simboliu nacionalinio atgimimo ženklu, mat naujojo britiškojo identiteto artikuliacija čia sutapo tiek su Naujųjų leiboristų pamėgta „šoko estetika“, tiek ir su pagrindinio parodos iniciatoriaus „Saatchi & Saatchi“ kompanijos turto simboliu vizualizacija.

4 Alvydas Jokubaitis, *Trys politikos aspektai: praktika, teorija, menas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 14.

5 *Ibid.*, p. 190.

6 Rasa Baločkaitė, „Postmodernioji galios epistema ir jos raiška Lietuvos viešajame diskurse“, in: *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Vilnius, 2005, Nr. 1, p. 72.

7 *Ibid.*, p. 78.

nami ir nepažeidžiami⁸. Prasmės ir tikrumo nebete-
kusiam politiniame gyvenime metadiskursais neti-
kinti posovietinė visuomenė galiausiai lieka abejinga
bet kam, kadangi „subtilūs nureikšminimo mecha-
nizmai neleidžia išsiveržti iš nuolatinės indiferencijos“⁹.

Šis „simuliakrinis“ lietuviškosios viešos erdvės bū-
vis ne vieną politikos apžvalgininką ar viešą intelek-
tualą paskatino kritiškai prabilti apie politinės galios
neapibrėžtumą ir viešąjį gyvenimą uždengusią pos-
tmodernistinę „miglą“. Antai „postsovietinį postmo-
dernizmą“ kritikavo Arūnas Sverdiolas, konstatavęs
beribi pragmatizmą viešosios nuomonės formavimo
erdvėje, kurioje, kaip ir politinių jėgų žaidime, „niekas
negali būti savarankišku sprendėju, visi visus formuo-
ja, deformuoja, transformuoja“¹⁰. Transformacijose
ir deformacijose gimstančią vertybių sumaištį Arvy-
das Šliogeris kiek vėliau pavadino „velniava“, kurioje
„mūsų mažytę sielėlę kas akimirka šturmuoja tiesiog
neaprėpiamas informacijos masyvas“¹¹ ir t. t. Politikoje
ir versle nuolat tobulinamos viešųjų ryšių technologi-
jos iš tiesų atliepė „postmodernistinį požiūrį“ į viešąjį
gyvenimą ir padėjo trinti vaizduotės ir realybės, simu-
liacijos ir politinio veiksmo ribas. Mat „nuolatinės in-
diferencijos“ (anot Baločkaitės) apimtoje visuomenė-
je, kurioje išnyko bet koks galios ir kalbos ženklų pati-
kimumas, ne politinės idėjos, bet dažnas šmėžavimas
viešojoje erdvėje lemia politinio kapitalo dydį. Savo
ruožtu kai kuriems politikams vaikantis populiarumo
šou kultūros dėka, komercinės žiniasklaidos pasaulis
taip pat pelnosi „taškus“ (t. y. reitingus) iš politikų
„lindėjimo“ TV ekranuose, nepaisant kritinėje viešo-
joje erdvėje periodiškai pasigirstančių perspėjimų apie
pavojingą politikos virtimą farsu.

8 *Ibid.*, p. 78.

9 *Ibid.*, p. 79.

10 Arūnas Sverdiolas, *Lėkštutėlė lėkštelė: keli dabartinės Lietuvos
viešosios erdvės ypatumai*, Vilnius: Versus aureus, 2005, p. 40–
41.

11 Arvydas Šliogeris, „Viešojo intelektualo kalvarijos“, in: Egidi-
jus Aleksandravičius, *Išblukęs žodynas*, Vilnius: Versus aureus,
2010, p. 14.

Pratęsiant Jokubaičio skepsį postmodernios meni-
nės asmenybės, besimančios spręsti uždavinius, ku-
rių nesugeba išspręsti praktikai ir teoretikai, atžvilgiu,
šiandien galima kalbėti ir apie tai, jog teoretikų stovy-
klos atstovai taip pat prisidėjo prie ribas tarp skirtingų
gyvenimo modų trinančios postmodernistinės po-
litikos sampratos populiarumo. Todėl šiame straips-
nyje, aptariant kai kuriuos politinės veiklos ir meni-
nės kūrybos „susiliejo“ atvejus, siekiama atkreipti
dėmesį į postmodernaus vertybinio reliatyvizmo pa-
vojus politikoje; tuo pat metu čia kritiškai vertinama
tokius pavojus įgalinanti kūrybinės ekonomikos (taip
pat ir kūrybinių industrijų) ideologijoje paplitusi „vi-
saapimanti“ kūrybos samprata.

Karnavalinis persirenginėjimas viešajame gyve-
nime vyksta pačiais įvairiausiais ir viešųjų ryšių pra-
sme tiek vykusiais, tiek ir mažiau vykusiais būdais¹².
Tačiau šiame straipsnyje kritikuojamas ne karnavališ-
kumas ar simuliacija *per se*, bet kreipiamas dėmesys
į kūrybos sąvokos devalvaciją, išryškėjusią būtent tuo
metu, kai politikai – LR Seimo nariai – vadovauda-
miesi pragmatiškais reitingų kėlimo motyvais pradė-
jo tapatintis su kūrėjais arba autoriais. Visų pirma čia
pristatomas 2008–2010 m. (t. y. ekonominio sunkme-
čio metu) Lietuvos politikoje išryškėjęs beprecedentis
atvejis, kai keletas LR Seimo narių, demonstruodami
retorinį išradingumą, tačiau teisėtumo prasme itin
abejotinais būdais, dalyvaudavo pramoginėse televizi-
jų laidose ir tuo pat metu viešumoje pozicionuodavo
save kaip kūrėjus. Antra, atkreipiamas dėmesys į teo-
rines ir praktines kūrybiškumo definicijos problemas.
Trečia, polemizuojant su Lietuvos kultūros teoretiko
bei kūrybinių industrijų politikos stratego filosofo

12 Pvz., 2010 m. kai kurie garsūs Lietuvos populiariosios kultū-
ros atstovai, tarp jų ir politikai, dalyvavę TV3 televizijos pro-
jekte „Turtuoliai – vargšai“, persirenginėjo elgetomis ir Vilniaus
gatvėse surengė „atpažinimo išbandymus“ atsitiktiniams praei-
viams; visuomenėje žinomos moterys 2011 m. dalyvavo sociali-
nėje reklaminėje kampanijoje prieš smurtą šeimose, miesto
reklamų stenduose „pavirsdomos“ tariamo smurto „aukomis“
ir pan.

Gintauto Mažeikio mintimis, parodomas toli gražu ne itin pozityvus postmodernistinio reliatyvizmo poveikis kūrybiškumo sampratai kultūros politikoje. Kvestionuojant kūrybiškumo retoriką, dėmesys kreipiamas ne tiek į teisinius kūrybinę veiklą apibūdinančius aspektus ar gausias politinės filosofijos diskusijas (taigi ir teisiniai dokumentai čia neanalizuojami), bet į tai, kaip konkretūs socialiniai agentai nusako kūrybinę veiklą viešojoje kalboje; tiek akademinėje, tiek ir žiniasklaidos erdvėje.

„SEIMAS – NE KALĖJIMAS,
GALI DARYTI KĄ NORI“

Po 2008 m. LR Seimo rinkimų kai kurie nauji parlamentarai, visų pirma – Seime pirmą kadenciją pradėjusios dirbti Tautos prisikėlimo partijos (TTP) nariai, šou verslo žvaigždės, visiškai nesivaržė ir toliau dalyvauti minėtame versle; šiam kontroversiškam pomėgiui atsidavė ne vienas ir kitų partijų atstovas¹³. Dviprasmiškas parlamentarų pomėgis su tiesioginiu darbu nesusijusiai veiklai – koncertavimas privačiuose kompanijų vakarėliuose, komercinių televizijų laidose ir užsiėmimas panašiais dalykais – papiktino dalį visuomenės, kai kuriuos politinius oponentus bei Seimo Etikos ir procedūrų komisijos (EPK) narius, teigusius, jog visa tai yra nesuderinama su parlamentaro statusu. Pasak minėtos komisijos pirmininko Algimanto Salamakino, dainavimas „privataus kapitalo vakarėliuose“ yra „pinigėlių darymasis“, taigi komisija į viešumą iškelė klausimą dėl viešų ir privačių interesų derinimo ir teikė parlamentarams rekomendacijas, apibrėžiančias viešų ir privačių interesų ribas (ligi tol Seimo nariams tokių rekomendacijų neprisireikė). Maždaug nuo 2009 m. viešąją erdvę užplūdo ir „etikos sargų“ bei papildoma neparlamentinė veikla užsiimančių

13 Bene dažniausiai žiniasklaidoje minėti TPP nariai – Donaldas Meizelytė, Arūnas Valinskas, Inga Valinskienė; šou renginiuose dalyvavo taip pat ir kitoms partijoms priklausę Žilvinas Šilgalis, Andrius Šedžius ir kt.

parlamentarų ginčai apie tai, ar minėta veikla turėtų būti traktuojama vien kaip kūrybinė laisvalaikio raiška ir tuo būdu pateisintina (gal netgi sveikintina?), ar kaip neteisėti darbo santykiai (reikšminga aplinkybė yra tai, jog parlamentarai neturi teisės gauti pajamų iš papildomų darbo santykių; pagal LR Konstituciją parlamentarai gali gauti papildomą atlygį nebent už kūrybinę veiklą)¹⁴. Įvairios retorinės pa(s)iteisinimo vingrybės taip pat rodė, jog papildomo dėmesio siekiantys „Seimo artistais“ praminti politikai tapatinosi ne su „simuliakriniais juokdariais“ (nors buvo ir tokių atvejų), bet visiškai rimtai siekė laisvųjų kūrėjų statuso. Taigi 2010 m. rudenį EPK nariai turėjo studijuoti televiziniuose šokių ar dainų projektuose dalyvaujančių Seimo narių sutartis su komercinėmis televizijomis (iš esmės primenančias darbo sutartis ir galimai įteisinančiomis atlygį už darbą¹⁵). EPK papildomai siekė nustatyti ir kūrybinės veiklos požymius; galiausiai tokius požymius buvo prašoma nustatyti netgi LR Konstitucinio Teismo (KT).

Šio straipsnio atveju įdomesni ne teisiniai argumentai, apibrėžiantys parlamentarų darbo santykius¹⁶, arba galima nuobaudų sistema¹⁷, bet su kultūros politi-

14 Žiniasklaidoje tuo metu teigta, jog „viešųjų ir privačių interesų deklaracijos atskleidžia parlamentarų pomėgį ne vien politikuoti, bet ir šokti bei medžioti. Tautos išrinktieji nuoširdžiai dirba Seimo plenarinių posėdžių salėje, stropiai šoka, dainuoja ir teisėjauja krašto komercinių televizijų rengiamuose konkursuose, veda pramoginius šou, rašo „Lietuvos žinios“. Etikos sargai nerimaudami laukia rudens, mat prognozuoja, kad dėl šokančių ir dainuojančių parlamentarų jiems gali padaugėti darbų“. Žr. „Politikų aistros gresia interesų pinklėmis“, [interaktyvus], www.delfi.lt, 2010 08 12.

15 Faktai, jog parlamentarai gavo piniginį atlygį už kūrybinį darbą komercinės kultūros srityje, buvo sunkiai įrodomi, nes sutartys ilgainiui būdavo rašomos tokio atlygio neminint.

16 „Po to, kai Konstitucinis Teismas išaiškino „darbo“ sąvoką, tapo visai aišku, kad dalyvavimas šou projektuose prasilenkia su Pagrindiniu šalies įstatymu, teigė Seimo Etikos ir procedūrų komisijos pirmininkas Algimantas Salamakinas“. Žr. A. „Salamakinas: dalyvavimas šou projektuose prasilenkia su Konstitucija“, ELTA, 2011 02 23.

17 Hipotetinius nuobaudų mechanizmus žiniasklaidoje aptarinėjo tiek politikai, tiek ir teisininkai. Žr. Eglė Samoškaitė, „V. Sinkevičius: baismės Seimo šokėjams ir paskaitų skaitytojams –

ka netiesiogiai susijęs precedentas – parlamentarų veiklos išprovokuotas politinis poreikis įstatymiškai brėžti kūrybinės raiškos ribas. Kitaip tariant, norint „apsaugoti“ Seimo narius nuo neetiškai gaunamų pajamų ir nenorint keisti Konstitucijos nuostatų, dainuojančių arba šokančių (ir iš to *galimai* uždirbančių) Seimo narių problemą siekta spręsti permąstant kūrybiškumo definicijas. EPK nutarė, jog atliekama koncertinė programa, už kurią mokamas autorinis honoraras, nelaikytina kūrybine veikla. Kadangi KT išvada apie tai, kas gali ir kas negali būti laikoma kūryba, atrodė pernelyg abstrakti, priimant konkretų sprendimą EPK papildomai rėmėsi Autorinių ir gretutinių teisių įstatymu. Pagrindinės „prasižengėlių“ kūrybinės veiklos formos – populiarus muzikos kūrinio atlikimas – priskiriamos prie gretutinių (o ne autorinių) teisių, todėl ir su kūryba tokie raiškos būdai, pasak EPK, nesietini.

Kūrybinę veiklą apibrėžti siekusi EPK vis dėlto pateko į dviprasmišką situaciją. Komisijai teigiant, jog populiarių „koverių“ dainavimas nėra kūryba, Seimo institucija norom nenorom ėmėsi nustatinėti vertybines kūrybinės veiklos hierarchijas pagal akivaizdžiai elitinį požiūrį. O tai buvo rizikingas precedentas, mat Parlamentui ateityje gali tekti pagrįsti ir tai, kuo vieno autoriaus kūrinio atlikimas yra „kūrybingesnis“ veiksmas už kito autoriaus kūrinio atlikimą ir t. t. Į šiuos niuansus atkreipė dėmesį ir kūrybinės bei nekūrybinės veiklos perskyrą kvestionavęs TPP frakcijos Seime seniūnas Laimontas Dinius, komisijos sprendimą pavadinęs groteskišku („Kaip tuomet jaučiasi aktorius, vaidinantis Šekspyro dramoje ar solistas, atliekantis „Aidos“ ariją?“¹⁸).

Iš dalies pritardami TPP frakcijos seniūnui, galime pastebėti ir tai, jog kai kurių parlamentarų pomėgis realizuoti save komercinės kultūros lauke (kalbant kūrybinių industrijų terminais – kurti papildomą pridėtinę

po Seimo Statuto pakeitimų“; [interaktyvus], www.delfi.lt, 2011 02 25.

18 Žr. „Seimo etikos sargai davė atkirtį A. Valinsko pažadui dainuoti“, BNS ir www.lrytas.lt, 2009 01 21.

vertę) iš principo siejosi su etikos problema, labiau nei su akademinėm, teisinėm ar ekonominėm kūrybiškumo definicijom¹⁹. Bet kokiu atveju, jei ir ne uždario, tai populiarumo siekiantys TV ekranuose šokantys ir dainuojantys bei laidas vedantys Seimo nariai nebuvo patenkinti dėl teisinėmis priemonėmis slopinamo kūrybinio polėkio. Kaip retoriškai nuogaštavo minėtasis Dinius: „Nejaugi norite Lietuvoje sukurti kastas? Norite pasakyti, kad yra profesijos, kurios palaimintos ir pašventintos? Jeigu buvęs žurnalistas, būdamas Seimo nariu, parašo kokį nors komentarą, tai galima daryti? O dainininko profesija blogesnė?“²⁰ Deja, etikos prasme vieningo sutarimo nebuvo ir pačioje EPK. Pasak jos pirmininko Salamakino, „Seime vieni sako, kad Seimas – ne kalėjimas, gali daryti ką nori, eiti kur nori, ką nori dėstyti, dirbti. Kita pusė sako, kad Seimo nario statusas yra išskirtinis statusas, to daryti negalima“²¹.

2012 m. pradžioje politikos apžvalgininkas Kęstutis Girnius atkreipė dėmesį į tai, jog Seimo narė Inga Valinskienė vėl susiruošė dalyvauti televiziniame komerciniame projekte, nepaisydama EPK perspėjimų. Tuo būdu ji nepaisė ir:

Konstitucinio Teismo nuosprendžio, kuriame rašoma, kad kūrybinė veikla sietina su siekiu sukurti mokslo, technikos, kultūros ar meno kūrinį, o „Seimo narys, įgyvendindamas kūrybinės veiklos laisvę, turi paisyti Seimo nario, kaip tautos atstovo, konstitucinio statuso ir iš jo kylančių teisių, etinių impe-

19 Čia reikia pabrėžti, jog nei Seimas, nei KT neturi kompetencijos svarstyti meninės vertės klausimų, todėl ir KT „išaiškinimai“ apsiribojo bendrybėmis. Viena vertus, Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Seimo narys gali gauti atlyginimą už tokią veiklą, kurios rezultatas yra kokybiškai nauja, originali, niekada anksčiau neegzistavusi konkreti materialinė ar dvasinė mokslo, technikos, kultūros ar meno vertybė. Kita vertus, KT išaiškintas nebuvo įstatymas, o tiesiog vertinga nuoroda laisvalaikio „užsimiršantiems“ Seimo nariams.

20 Eglė Samoškaitė, „Seimo narė D. Meizelytė koncertavo „Gazprom“ priklausančios įmonės vakarėlyje“, BNS ir www.delfi.lt, 2009 01 05.

21 A. Salamakinas: dalyvavimas šou projektuose prasilenkia su Konstitucija, *op. cit.*

ratyvų, tarp jų – vengti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktų“.

Pasak minėtą situaciją farsu pavadinusio Girniaus:

Jei Lietuvos Seimas būtų turėjęs žiupsnelį savigarbos, jis niekada nebūtų kreipęsis į KT, prašydamas nustatyti, kokia papildoma veikla gali užsiimti parlamentarai. Jei KT būtų turėjęs žiupsnelį proto, jis būtų atsisakęs nagrinėti šį klausimą, nurodydamas Seimui, jog tai jo vidaus reikalas. KT turėjo numatyti, kad nebus priemonių jo nutarimo įgyvendinimui užtikrinti ir kad skelbdamas nutarimą, kurio bus nepaisoma, jis pakerta savo, aukščiausio šalies teismo, autoritetą, silpnina pasitikėjimą teisėsauga. Bet KT neiškentė ir paskelbė trafaretais perpildytą, nieko nesakantį nutarimą, kuris nenustatė konkrečių gairių Seimo narių veiklai vertinti. Tad Valinskienė jaučiasi laisva elgtis kaip nori, savo elgesiu dar kartą patvirtindama, kad Lietuvos įstatymai yra kaip švediškas stalas, kad kiekvienas įtakingesnis asmuo pagal savo skonį gali rinktis, kurių įstatymų laikysis, kurių nepaisys.²²

Jei Lietuvoje, anot Girniaus, „kiekvienas įtakingesnis asmuo pagal savo skonį gali rinktis, kurių įstatymų laikysis, kurių nepaisys“, ar negali būti taip, jog ir kūrybinės veiklos teisinis statusas taip pat lengviausiai apibrėžiamas pagal tai, kaip tokią veiklą išivaizduoja politiškai ar finansiškai įtakingi subjektai?

DEFINICIJŲ PROBLEMA:

KŪRĖJAS, MENININKAS, AUTORIS...

Kūrybos sąvoka šiandien iš tiesų plačiai įsitvirtinusi kasdieniame gyvenime, versle, organizacijų teorijose, vadybinėje literatūroje, edukacijoje, kultūros politiko-

22 Žr. Kęstutis Girnius, „Teisėsaugos bejėgiškumas: Kėdys, Uspaskichas, Valinskienė ir kt.“, [interaktyvus], www.delfi.lt, 2012 01 25.

je²³. Todėl kūrybiškumą apibrėžti nėra lengva net ir vienoje disciplinoje (pvz., ekonomikoje); netgi psichologijoje vargiai rasime vieningą sutarimą, ar kūrybiškumas labiau siejasi su individu, ar su bendradarbiavimą implikuojančiais procesais. Skirtingi kūrybiškumo pavidalai egzistuoja ir mene, kur kūryba susideda iš vaizduotės, sugebėjimo generuoti originalias idėjas ir pateikti naujus pasaulio interpretavimo būdus, kas pasireiškia tekstiniais, garsiniais, vaizdiniais pavidalais²⁴. Tiek versle, tiek ir edukacijoje kūrybiškumas tapo siejamas su platesniais sugebėjimais išspręsti išylančias problemas, tačiau jei pasiteirautume bet kurios aktyvios organizacijos, verslo šakos atstovo ar veiklaus individo, ar jie yra kūrybingi, sąvokos devalvacija taps daugiau nei akivaizdi. Natūralu, jog tokia devalvacija kelia nerimą šios sąvokos prasmės mėginantiems rekonstruoti tyrinėtojams²⁵. Pasak kiek ironiško kultūros politikos teoretiko Jimo McGuigano pastebėjimo, kūrybiškumas šiandien yra vadinamas labai geru dalyku, kurio mes visi privalome siekti, net ir negalėdami aiškiau pasakyti, kas tai yra²⁶. Tačiau turint minty, kiek energijos vakarietiškame akademiniam pasaulyje skiriama kritinei kūrybiškumo sąvokos analizei²⁷, į

23 Chris Bilton, *Management and Creativity: From Creative Industries to Creative Management*, Oxford: Blackwell, 2007.

24 David Throsby, „Modelling the cultural industries“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2008, Issue 3 (14), p. 217–232.

25 Chris Bilton & Ruth Leary, „What can managers do for creativity? Brokering creativity in the creative industries“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2002, Issue 1 (8), p. 49–64; Philip Schlesinger, „Creativity: from discourse to doctrine?“, in: *Screen*, 2007, Number 48 (3), p. 377–387; Toby Miller, „From Creative to Cultural Industries“, in: *Cultural Studies*, 2009 January, Number 1 (23), p. 88–99; Chris Bilton, „Manageable creativity“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2010, Issue 3 (16): *Creativity and Cultural Policy*, editor Chris Bilton, p. 255–269; Paolo Virno, „Wit and Innovation“, in: *Critique of Creativity: Precarity, Subjectivity and Resistance in the 'Creative Industries'*, editors Gerald Raunig, Gene Ray & Ulf Wuggenig, London: MayFlyBooks, 2011, p. 101–105.

26 Jim McGuigan, „Creative labour, cultural work and individualisation“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2010, Issue 3 (16), p. 323–335.

27 Persvarstant kūrybiškumo teorijas, šiandien siekiama ir labiau empirinės šio reiškinio analizės neoliberalizmo darbotvarkė-

akis krenta ir tai, jog Lietuvoje nei KI propaguojančioje literatūroje, nei kultūros politikos tyrimuose kritiniai klausimai kol kas nekyla.

Iš informacinės visuomenės diskursų išsirutuliojusias anglosaksiškąsias KI darbotvarkes nuo 2003 m. „pasišlavę“ Lietuvos politikai, naujasis kultūros sektorius ir žiniasklaida neabejotinai prisidėjo prie kūrybiškumo sąvokos išpopuliarėjimo („kūrybiškumas“ plačiąja prasme kone tiesiogiai tapatintas su entrepreneuriumu)²⁸. Lietuviškuose KI dokumentuose (žemėlapiuose ar galimybių studijose) taip pat rutiniškai kartotos tezės apie kasmet augantį kūrybinės ekonomikos sektoriaus indėlį į šalies BVP, kūrybiškumo sąvoka taikant be galo įvairioms tiek tradicinės kultūros, tiek ir su šiuolaikiniu informaciniu verslu susijusioms veikloms²⁹. Vis dėlto jei žvelgsime ne į informacinės ar kūrybinės visuomenės politinę retoriką, bet į realią Lietuvos kultūros politiką, matysime, jog plečiamos kūrybiškumo ir autorystės sampratos čia kėlė daug neatsakytų klausimų; simptomiška, jog nesusipratimus dėl definicijų „į dienos šviesą“ dažniau traukė ne kūrybinių industrijų teoretikai,

se. Žr. Toby Miller, „From Creative to Cultural Industries“, in: *Cultural Studies*, 2009 January, Number 1 (23), p. 88–99; Raimund Minichbauer, „Chanting the Creative Mantra: The Accelerating Economization of EU Cultural Policy“, in: *Critique of Creativity: Precarity, Subjectivity and Resistance in the Creative Industries*, editors Gerald Raunig, Gene Ray & Ulf Wuggenig, London: MayFlyBooks, 2011, p. 147–163.

28 Savotiška banalybė ilgainiui tapo Lietuvos žiniasklaidoje, taip pat meno vadybos lauke, periodiškai kartotos mintys apie informacinės visuomenės proveržį ir kultūros bei kūrybines industrijas, kuriančias didelę pridėtinę vertę ir formuosiančias lietuviškąją ateities ekonomiką. Žr. Skaidra Trilupaitytė, „Kūrybinės industrijos: nauja kultūros politikos galimybė ar naujosios ekonomikos ideologija?“, in: *Kultūros barai*, 2009, Nr. 5, p. 17–27. Apie itin dideles verslios kūrybos (toli gražu ne tik kultūros!) galimybes tūkstantmečio pradžioje ne sykį kalbėjo vietiniame šiuolaikinės kultūros lauke autoritetinga ekonomistė, naujosios ekonomikos ir informacinės visuomenės propaguotoja Margarita Starkevičiūtė ir kt. Viešojoje erdvėje dažnai pasisakantys didieji Lietuvos verslininkai (Robertas Dargis, Antanas Zabulis) taip pat ne sykį kartojo, jog kūrybos jokiū būdu nereikėtų tapatinti vien su „menine veikla“.

29 Lietuviškieji KI dokumentai kaip taisyklė nesiūlo metodologinių priemonių, padedančių skirti „kūrybinę“ individų veiklą nuo „nekūrybinio“ darbo.

bet pragmatiniais sektoriaus reikalais susirūpinę praktikai.

Pavyzdžiui, 2008 m. pabaigoje LR Seimas ėmėsi radikaliai pertvarkyti mokesčių politiką, o menininkai susirūpino dėl juos galimai neigiamai paveikiančių sprendimų. Naujai išrinktas Seimas bei Vyriausybė siekė daugiau nei ligi tol, apmokestinami autorines sutartis, kurios traktuotos kaip spraga įstatymuose – pagal šias sutartis gaunamos ir tik 15 proc. autoriniu mokesčiu apmokestinamos pajamos buvo tapusios piktnaudžiavimo šaltiniu. Kiek ironiškai galima tarti, jog „autorystė“ Lietuvoje iš tiesų gerokai praaugo tradicinės kultūros sferą, kadangi dėl mažesnių mokesčių pačias įvairiausias veiklas siekta „apiforminti“ kaip autorinį darbą. Čia galima suprasti ir dienraščio *Lietuvos rytas* žurnalisto Ramūno Gerbutavičiaus pasipiktinimą:

Ko jau ko, bet autorių Lietuvoje – kaip prišikta. Keista, bet daugiausia to mėšlo – ne rašytojų, dailininkų ar žurnalistų sąjungose, o įvairiose ministerijose. Štai per praėjusius metus vien Švietimo ir mokslo ministerija bei jai pavaldžios įstaigos sudarė 1,4 mln. litų vertės autorinių sutarčių. Tuo tarpu visi lietuvių rašytojai, pernai išleidę kokias 100 knygų, duok Dieve, susižėrė pusę milijono. Rašytojas savo knygą, už kurią nusipelnė daugių daugiausia 4 tūkst. litų honoraro, rašė metus, dvejus ar trejus. Tuo tarpu įvairūs ministerijų briedžiai ir čiuzai per kokį pusdienį surašė sau palankias viešųjų pirkimų konkurso sąlygas, su savimi sudarė autorines sutartis, patys perskaitė (ar neperskaitė) paskaitą, ir jų sąskaita padidėjo keletą kartų didesne suma už, tarkim, amžiną atilsį S. Gedos, prieš pat mirtį išvertusio Dantės „Dieviškąją komediją“.³⁰

Gindamas menininkų pozicijas, 2007 metų Nacionalinės premijos laureatas Gediminas Urbonas teigė, jog ligtolinis autorinių sutarčių mokestis turėtų būti palik-

30 Ramūnas Gerbutavičius, „Lietuvos klerkams – Nobelio premiją“, [interaktyvus], www.lrytas.lt, 2009 05 29.

tas tik turintiems menininko statusą, kuris yra apibrėžtas įstatymais ir remiasi griežtais kriterijais („Šiuo atveju ne kiekvienas yra menininkas. Menininkai Lietuvoje yra tik tie, kurie turi menininko statusą.“³¹). Tokių „oficialių“ menininkų, pasak jo, Lietuvoje yra apie 5 tūkst., todėl jiems palikta lengvata neturėtų ypatingai smogti valstybės biudžetui. Ne akademinėje, o informacinėje erdvėje ne sykį kalbėta ir apie tai, jog „naktinis mokesčių perversmas“ atvėrė prarają tarp oficialių deklaracijų, t. y. krizę suvaldyti siekusių konservatorių valdžios skatinamo piliečių kūrybiškumo, ir realiai kultūros sektoriaus išgyvenamų naujosios mokesčių politikos pasekmė³². Nuo 2011 m. įsigaliojęs menininko socialinę situaciją apibrėžiantis LR Meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas šiuo požiūriu buvo pozityvus žingsnis kultūros ir socialinės politikos suderinimo linkme.

Kasdienės politikos kontekste mėgindami suvokti kultūros teoretikų galimybes įtakoti meno sektoriui palankesnius įstatymus, žinoma, susidurtume su skirtingomis politikos sampratomis. Akademikai iš principo vargu ar gali drausminti ciniškai besielgiančius politikus, vis dėlto vietinių teoretikų situacija viešosios politikos formavimo procese verta atidesnio žvilgsnio ir dėl kitų priežasčių. Juk įvairiais požiūriais besivadovaujantys akademikai, viešieji intelektualai, politikos apžvalgininkai, žurnalistai ir pan. nesustoda-

mi ginčijasi apie tai, ar, pavyzdžiui, gyvename atviroje ar uždaroje, liberalioje ar neliberalioje, demokratinėje ar antidemokratinėje valstybėje ir pan. Tai reiškia, jog viešojoje erdvėje vyksta nuolatinė retorinė kova dėl skirtingomis sąvokomis įtvirtinamos simbolinės *doxa* erdvės³³. Mąstant apie kūrėjo ar autoriaus sąvokų „išplėtimą“ (ir savotišką jų diskreditaciją), taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į tam tikras reliatyvizmo nuostatas kai kurių viešojoje erdvėje plačiai besireiškiančių KI strategų teoretikų darbuose. Tiek ekscentriškųjų naujus įvaizdžius televizijų ekranuose demonstruoti besiveržiančių politikų šoumenų elgesys, tiek ir ekscentrišką bei neapibrėžtą kūrybinį elgesį propagavusių teoretikų pasisakymai kone idealiai derėjo su postmodernizmo etika – politiškai ir ekonomiškai „išlaisvinančios“ populistinės kultūros aukštinimu, vartotojiškumo įvairovės skatinimu ir individualiu libertarizmu³⁴. Pabrėžtinai mėgavimasis „visaapimančio“ kūrybiškumo įvaizdžiais siūlo netgi atskirai pažvelgti į postmodernizmo išpopuliarėjimą tarp Lietuvos humanitarų.

POSTMODERNISTINIO RELIATYVIZMO PINKLĖSE

Posovietiniuose humanitariniuose moksluose didžiųjų naratyvų „griūtis“ ir naujų (tarp)disciplinų, tarp jų ir postmodernizmo, populiarumas, turėjo savas politines bei ideologines priežastis³⁵. Opozicija sovietmečiu

31 „Mokesčių reformos paskatins bankrotus?“, [interaktyvus], www.diena.lt, 2008 11 21.

32 Nepriklausomų politikos tyrimų stygių šiuo atveju lemia tai, jog akademiniam lauke kol kas rimčiau neanalizuojama, kokiais būdais 2008 m. pabaigoje įteisinta nauja mokesčių politika veikė skirtingus kultūros ir meno sektorius. Savo ruožtu žiniasklaidoje ne sykį piktintasi, jog abstrakčiais „kūrybingos visuomenės“ lozungais politikai „dangstė“ po mokesčių reformos ženkliai pablogėjusią scenos menų situaciją. Žr. Vaidas Jauniškis, „Iš buhalterijų gyvenimo“, in: *Valstybė*, 2011 04 25. Žurnalistai neretai ironiškai samprotavo apie tai, jog skaidrumą turinčias garantuoti, tačiau akivaizdžiai absurdiškas viešųjų pirkimų procedūras kultūros sferoje įteisinę „politikai neabejoja, kad natūrali menininkų būseną turi būti stovėjimas ant galvos“. Žr. Asta Andrikonytė, „Direktyvos mielesnės už sveiką protą“, [interaktyvus], www.lrytas.lt, 2012 03 02.

33 Pierre'as Bourdieu sąvoką *doxa* aiškino kaip vyraujančios ideologijos dėka viešojoje erdvėje produkuojamas „savaiame suprantamas“ tiesas ar prielaidas, kurių „akivaizdumu“ paprastai atsisakoma abejoti.

34 David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford: Oxford Univ. Press, 2005, p. 42.

35 Minėdama po nepriklausomybės vykusius pokyčius teoriniame diskurse, literatūros tyrinėtoja Dalia Satkauskytė, pvz., pastebėjo, jog tuo metu, kai Vakaruose prabilta apie postmodernizmo pabaigą (postmodernizmo pabaigos nuostatas, tarp kitų dalykų, liudijo ir Sovietų Sąjungos griuvimo metu Vakaruose vykusios konferencijos). „Lietuvoje, kaip ir visoje pokomunistinėje Europoje, imta postmodernizmu domėtis, jo ieškoti, jį kurti. Vakaruose postmodernizmas prasidėjo autoriaus ir kitų panašių dalykų mirtimi, pas mus – komunistinio režimo žlugimu. Tad iš socialistinio realizmo nėrėme į postmodernizmą.“ Žr. Dalia Satkauskytė, „Kas iš tikro naujausia?“, in: *Darbai ir Dienos*, Kau-

vyravusiai oficialiai ideologijai didele dalimi lėmė, jog po nepriklausomybės atgavimo filosofijos lauke mie-lai plėtota „liotariškoji“ postmodernaus būvio idėja³⁶, įgalinusia aptarti šiandienos institucinių, emocinių, seksualinių etc. kontraktų laikinumą ir pan. Tačiau šio straipsnio atveju kreipiamas dėmesys ne į įvairialypes postmodernistinės analizės galimybes³⁷, bet aptariami postmodernistinio kūrybiškumo bei transgresyvumo impulsai viešojoje politikoje, pavyzdžiu pasirenkant vieno pagrindinių KI darbotvarkių kūrėjo, žinomo Lietuvos filosofo ir kultūros politikos stratego Gintau-to Mažeikio³⁸ samprotavimus.

Savo akademiniuose darbuose Mažeikis daug rašė apie karnavalinę kūrybiškumo prigimtį, politinės propagandos mechanizmus, aukštino neapibrėžiamo „transgresyviojo subjekto“ vaidmenis naujoje kūrybi-nėje ekonomikoje ir t. t. Pavyzdžiui, 2006 m. straips-nyje apie transgresyvaus subjekto pragmatiką, prista-tęs daugybę postmodernistinių bei identiteto teorijų, autorius teigė, jog:

nas, VDU leidykla, 2003, Nr. 33: *Lietuviškasis postmodernizmas: literatūra-teatras-dailė*, p. 207. Postmodernistų teoretikų įtaką Lietuvos politinės filosofijos minčiai vertinusi Nijolė Narbutaitė taip pat pastebėjo, jog šiame lauke „pragmatinis postmodernistų *everything goes* laikinai nugalėjo“; Nijolė Narbutaitė, „Keliolika pastabų apie lietuviškuosius liberalizmo tapatumo ieškojimus“, in: *Athena. Filosofijos studijos*, Vilnius, 2006, Nr. 1, p. 226.

36 1979 m. pasirodžiusi Lyotard'o knyga *Postmodernus būvis* į lie-tuvių k. buvo išversta gan greitai po nepriklausomybės atkūri-mo (Jean-François Lyotard, *Postmodernus būvis: Šiuolaikinį ži-nojimą aptariant*, iš prancūzų k. vertė Marius Daškus, Vilnius: Baltos lankos, 1993).

37 Lietuvos filosofus domino plati su postmodernizmo diskur-sais, tarp jų ir transgresija, susijusi problematika, ką rodo ir akademinės konferencijos (2005 m. rugsėjo 16–17 d. Vilniuje, Kultūros, filosofijos ir meno institute, vyko mokslinė konfe-rencija „Ribų problema šiuolaikinėje filosofijoje“) ir leidiniai (*Athena. Filosofijos studijos*, Vilnius, 2006, Nr. 1, sudarytojas Naglis Kardelis).

38 Profesorius G. Mažeikis užėmė svarbias pozicijas ne vienoje aukštojoje Lietuvos mokykloje (šiuo metu jis vadovauja Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Politinių mokslų ir diplomatinės fakulteto Socialinės ir politinės teorijos katedrai). O politinės veiklos srityje jis dalyvavo ne viename Lietuvos KI žemėlapiu ruošime, kartu su LR Prezidentės sudaryta darbo grupe kūrė Lietuvos kultūros politikos kaitos gaires ir pan.

kūrybiniai gebėjimai suvokti ir išrutulioti naujus, kartais neįmanomus vaidmenis, gebėti režisuoti to-kių vaidmenų kūrimą ar net rengti tokių vaidmenų dinamikos strategiją bei taktiką, rašyti simbolinių pasaulių scenarijus yra būtina sėkmingo šiuolaiki-nio ekonominio, politinio, meninio lyderio savybė. Be to, šios savybės yra veiksnios tik atviruose ko-operuotuose simboliniuose pasauliuose, kuriuose išsaugoma polilogo erdvė ir konkurencijos/bendra-darbiavimo ritmika.³⁹

Tokio pobūdžio samprotavimuose ne itin aktu-alūs buvo šio straipsnio pradžioje minėtų tradicinių filosofų perspėjimai apie postmodernistinio tikrovės neapibrėžtumo, arba politikos ir simuliakrų maišymo, pavojus. Pesimistinis viešosios politikos kaip „postso-vietinio postmodernizmo“ (pasak Sverdiolo) vertini-mas naujuose kūrybiškumo diskursuose nors ir ne-būtinai visiškai ignoruotas, tačiau į vertybinę „miglą“ čia žvelgta atsainiai. Minėtasis Mažeikio aukštintas „neįmanomumo pojūtis“ ir kone absoliutus vertybinis bei teorinis reliatyvizmas kur kas labiau atitiko maž-daug nuo XX a. 9 deš. Vakaruose išryškėjusią naująją neoliberalizmo etiką arba dalies Vakarų akademikų susižavėjamą postmoderniu naratyvu, lėmusiu, jog, pa-sak Davido Harvey, žiniasklaidos užvaldyto pasaulio traktuotėse atsisakyta analizuoti politinės ekonomijos realybę⁴⁰. Anot panašiai samprotavusio Zygmundo Baumano, politinę ir kultūrinę žmogiškojo tapatumo hibridizaciją garbinantis „postmodernistinis pasakojimas“ apie išreguliuotą/privatizuotą/vartotojišką pasau-lį daugeliui teoretikų leido lengvai „užsimerkti“ prieš tradicinius galios santykius⁴¹.

39 Gintautas Mažeikis, „Neįmanomumas: transgresyvaus subjek-to pragmatika“, in: *Athena. Filosofijos studijos*, Vilnius, 2006, Nr. 1, p. 100–101.

40 David Harvey, *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Oxford: Blackwell, 1989, p. 117.

41 Zygmund Bauman, *Globalizacija: pasekmės žmogui*, iš anglų k. vertė Vytautas Rubavičius, Vilnius: Strofa, 2002, p. 152–153. Itin įvairios ir skirtingos postmodernizmo teorijos, žinoma, netu-rėtų būti *a priori* vienprasmėškai tapatinamos su neoliberaliz-

Postmodernizmo teorinių impulsų bei neoliberalizmo politinių darbotvarkių suartėjimą iliustruoja ir platesnė XXI a. 1 deš. viduryje Lietuvoje plitusi jau minėtoji kūrybinės ekonomikos apologija, mat šio tipo retorikoje besąlygiškai pritarta naujoms kūrybos procese atsiveriančioms individualaus verslumo galimybėms. Neoliberalistinio pasaulio suprekinimo bei suišteklino siekiai nė neišivaizduoti be nuolat konstruojamų ir perkonstruojamų tapatumų, apie kuriuos bylojo ne vien Mažeikio, bet ir kitų akademikų kūrybinėms industrijoms skirti tekstai, gan vienprasmiškai skatinę (kūrybinį) vartojimą bei naujų (tapatumo) nišų paieškas⁴². Mažeikio manymu, subjekto transgresija yra neišvengiama sėkmingose rinkos institucijose; be to, „modernus, nuolatinis naujumo, originalumo, radikalaus atsinaujinimo reikalavimas, siekimas išlikti rinkoje, kova dėl kompanijos ar teritorijos interesų kartu reiškia ir ribos pažeidimo normą“⁴³.

Aptaręs verslaus subjekto poreikį „keisti asmeninius vaidmenis, režisuoti komandos (simbolinio pasaulio dalyvių) vaidmenis, rengti ilgalaike vaidmenų strategiją bei trumpalaikes taktikas“⁴⁴, lietuvių filosofas toliau kalba apie „kūrybingumą“, „nepriklausomumą“ bei „proveržį“ įgalinančius faktorius – *curriculum vitae* įtvirtinamus biografijos pokyčius, kolektyvinius-

mo diskursais, tačiau minėtose teorijose keliami etikos klausimai lieka už šio straipsnio apimties ribų (už pastabas šia tema autorė dėkoja Audronei Žukauskaitei).

42 Gintautas Mažeikis, „Viesieji ryšiai ir kūrybinės industrijos“, in: *Kultūros mėnraštis „Park@s“*, [interaktyvus], 2005, Nr. 26, kovas, [žiūrėta 2009-01-20], http://www.straipsniai.lt/viesieji_ryšiai/informacija/viesieji_ryšiai/puslapis/10201; Jūratė Černevičiūtė, „Vartojimas, identitetas ir gyvenimo stilius“, in: *Filosofija ir sociologija*, Vilnius, 2006, Nr. 3, p. 20–24; Eadem, „Jaunųjų miesto profesionalų gyvenimo stiliaus naracijos“, in: *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, Vilnius, 2008, Nr. 1 (21), p. 90–104; Eadem, „Kūrybinės industrijos: ženklų gamyba ir vartojimas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2008, t. 50: *Kultūra. Rinka. Visuomenė*, sudarytojos Ieva Kuizinienė, Karolina Jakaitė, p. 79–92; Asta Jurevičiūtė, „Pratarmė“, in: *Inter-studia humanitatis*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2012, Nr. 14: *Kūrybiškumo galimybės kintančio socialumo kontekste*.

43 Gintautas Mažeikis, „Neįmanomumas“, p. 102.

44 *Ibid.*, p. 101.

istorinius, konkurencinius, kūrybinės vaizduotės, moralinius religinius tikslus ir su jais susijusius pokyčius. Periodiškai tekste atsikartojančios frazės – „pokyčių biografijos vadyba“, „asmeninės galios, galimybių išteklių“ ir pan. – sugestijuoja ne tiek kultūros teorijų problematiką, kiek dinamiško verslo ir vadybos pasaulio siekius bei vienprasmiškus naratyvus paneigiantį „postmodernistinį rašymą“.

Mažeikio ir kitų kūrybinę ekonomiką aptariančių vietinių autorių tekstuose tradicinių galios santykių kūrybiniame darbe klausimai (t. y. labiau struktūrinio pobūdžio klausimai) paprastai „apeinami“. Optimizmas perkonstruojant daugialypius tapatumus čia taip pat neįgalina rimčiau susimąstyti apie normatyvinio arba etinio pobūdžio problemas, apie kurias prabyla tiek politine ekonomija, tiek ir neomarksistinėmis teorijomis besiremiančios Vakarų kultūros studijų kryptys, tarp jų ir kultūros politikos teoretikai⁴⁵. Todėl neneigiant akademinio rašymo būdų įvairovės, šandien vertėtų prabilti ir apie tai, jog popularioje lietuviškoje vartosenoje išgalėjusi vadinamoji „platesnioji“ kultūros samprata, kurioje nuvertinama autonomiška meno vertė, siūlo ne tik naujas galimybes (kurti pridėtinę vertę) „nematerialiojo“ kultūrinio kapitalizmo sistemoje, bet ir atveria pavojus, ypač kai ignoruojamas su populistiniu vartotojiškumu nesutampantis kritinis meno pašaukimas.

Šiuo atveju gan ironiška, jog transgresyviojo kūrėjo įvaizdžiai lietuviškuose meno vadybos ir kūrybinių industrijų tekstuose dažnai kontrastuoja su ambivalentiška kultūros darbuotojo persona – kultūros darbuotojai hipotetiškai išivaizduoti ne kaip *kūrėjai*, bet vien kaip (pasenusių) kultūros įstaigų, t. y. itin menkai dotuojamo viešojo sektoriaus, *tarnautojai*. Pasak 2004 m. rinkos sąlygas mene skatinusio greičiau diegti Laimio Vilkončiaus, „Lietuva jau laikoma susiformavusios laisvos rinkos valstybe. Tad kultūros darbuoto-

45 Jim McGuigan, *Modernity and Postmodern Culture: Issues in Cultural and Media Studies*, Second edition, Philadelphia PA: Open University Press, 2006.

jams taip pat tenka keisti elgseną, taikantis prie naujų sąlygų⁴⁶. Netiesiogiai pritardamas rinkos kultūros lauke skatinimui, Vytautas Kančys apgailestavo, jog „kultūroje sunkiau skinasi kelią naujos technologijos. Kultūros ūkyje vyrauja rankų darbas, pažymėtinas menkas šios srities našumas“⁴⁷. Mokomojo, ir labiau akademinio pobūdžio, meno vadybos publikacijose meno lauko veikėjams taip pat siūlyta orientuotis ne į biurokratinio stiliaus darbą, bet į paslaugas teikiančią rinką⁴⁸. Trumpai tariant, tiek kultūros darbuotojams, tiek menininkams dažniausiai didaktiškai buvo nurodomas (vienintelis) pozityvus kapitalistinės rinkos ekonomikos kelias.

Antrindamas ekonomistės Margaritos Starkevičiūtės mintims, Gintautas Mažeikis taip pat teigė, jog „kultūros institucijų veikla Lietuvoje iki pat 2005 metų išliko neefektyvi, neturinti aiškių prioritetų, draskoma skundų ir kovos dėl dotacijų, o ne skatinama kūrybinumo, ekonominio efektyvumo“⁴⁹. Sunku šiuo atveju būtų ką nors konkrečiau pasakyti apie siūlomoje individualaus kūrybiškumo politikoje glūdinčią etiką; pabrėžtina nebent tai, jog, priešingai nei transgresyvus ir entrepreneuriškas, kapitalo interesus iš anksto gudriai nuspėjantis subjektas, hipotetinė „kultūros darbuotojo“ persona filosofo apmąstymuose dažniausiai taip ir lieka nesumani, nepaslanki bei nesuvokianti naujojo amžiaus iššūkių. Organizacijų efektyvumo ar vadybos

klausimai, žinoma, jau būtų atskira tema. Vis dėlto tai, jog kūrybingo transgresyvaus subjekto vaizdinys priešinamas įprastiems kultūros lauko veikėjams, kurie „saugo tautinį, politinį, tradicijų identitetą, tačiau yra atitrūkę nuo šiuolaikinio globalizacijos ir rinkos pasaulio“⁵⁰, tampa iškalbinga detale.

Žinoma, ne visi kūrybinių praktikų suprekinimą aptarinėję filosofai be išlygų sveikino ar skatino postmoderniojo kapitalizmo diskursų sklaidą kultūros lauke. Štai Vytautas Rubavičius, nors savo tekstuose kūrybinių industrijų ideologijų atskirai ir neanalizavo, iš principo nebuvo optimistiškai nusiteikęs kultūros suprekinimo ir aplinkos suišteklavimo atžvilgiu⁵¹. Meninę ir politinę išsilaisvinimo ideologiją jis savo tekstuose siejo tiek su modernizmo idėjomis bei praktikomis, tiek ir su postmodernizmo ideologijomis, mat vartotojiškajam kapitalizmui būdingas įvairialypių beribių tapatumų skatinimas ir transgresyvumu grindžiamas individualizmas vargu ar gali būti siaurai tapatinamas vien su modernistiniais ar postmodernistiniais impulsais. Bet kuriuo atveju neomarksistinės krypties Vakarų teoretikais neretai sekantis Rubavičius ne sykį kalbėjo apie tai, jog „vartotojų kapitalizmui labai svarbios menine *transgresija* [išryškinta – S. T.] grindžiamos praktikos, kurių prekinę formą nuslepia iš(si)laisvinimo ideologija“⁵².

Laisvos rinkos santykius visose gyvenimo srityse aukštinančios ideologijos pavojai iš tiesų pernelyg akivaizdūs, todėl ir vienu ryškiausių KI advokatu tapęs Mažeikis siekė apsaugoti KI reputaciją konceptualiai atskirdamas „represyvias“, manipuliacijas įgalinančias ideologijas ir „karnavališkas“ bei „žaismingas“ KI⁵³. Tačiau KI pačios savaime (juolab taip, kaip jas nusako

46 Laimis Vilkončius, „Kultūros politiką lemia valstybės valdžios apsisprendimas“, in: *Meno Aritmetika: kultūros vadyba Lietuvoje*, sudarytojas Edmundas Žalpys, Vilnius: Tyto Alba, 2004, p. 33.

47 Vytautas Kančys, „Kultūros ekonomikos ir finansavimo problemos“, in: *Meno Aritmetika: kultūros vadyba Lietuvoje*, sudarytojas Edmundas Žalpys, Vilnius: Tyto Alba, 2004, p. 41.

48 Elona Lubytė, *Permainų svoris: Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*: Mokomoji knyga dailininkams, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2008, p. 21–22; Audronė Pauliukevičiūtė, „Šiuolaikiniai kultūros vadybos raidos aspektai“, in: *Vadyba*, 2009, Nr. 2 (14).

49 Gintautas Mažeikis, „Kūrybinės industrijos: nuo kasdienybės revoliucijos iki įdarbintos fantazijos“, in: *Inter-studia humanitatis*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2006, Nr. 3: *Naujieji identitetai kūrybinėse industrijose*, p. 66.

50 *Ibid.*, p. 77.

51 Vytautas Rubavičius, „Postmodernusis kapitalizmas: vartojimas, suprekinimas, suišteklinimas“, in: *Postmodernizmo fenomeno interpretacijos*, sudarytojas Antanas Andrijauskas, Vilnius: Versus Aureus, 2009, p. 405–452; Idem, *Postmodernusis kapitalizmas*, Vilnius: Kitos knygos, 2010.

52 *Ibid.*, p. 19.

53 Gintautas Mažeikis, „Viešieji ryšiai ir kūrybinės industrijos“.

Lietuvos politikai ir teoretikai) vargu ar gali būti vadinamos moraliai „aukštesne“ veiklos sfera. Konkretūs pavyzdžiai iliustruoja, jog ne teorijoje, bet politinėje praktikoje (kurioje bene svarbiausiu kriterijumi tampa aktyviai kuriama pridėtinė vertė) atskirti nuolat naujas nišas užimančias, identitetus (per)konstruojančias ar ribas „peržengiančias“ KI bei šiandienos propagandos mechanizmus faktiškai nėra galimybių. 2006 m. Mažeikis rašė ir apie Lietuvoje išsiplėtojusią ydingą butaforinę demokratiją, kai „oriai, autonomiškai, kūrybingai, reikalaujančiai asmeninės iniciatyvos veiklai ir demokratiniams viešųjų reikalų sprendimams daromos kliūtys“⁵⁴, bei permastė alternatyvaus pilietinio veikimo būtinybę. Protesto laboratorijomis bei XX a. 6 deš. Prancūzijos situacionistų sąjūdžiu susižavėjęs lietuvių filosofas šiuo atveju siūlė naujas pilietinio ugdymo programas, tačiau kultūros srities darbuotojams jos akivaizdžiai netiko, mat Mažeikis orientavosi į transgresyvią politiką (atvirą maištą bei protestus) ir radikalius viešųjų ryšių bei propagandos mechanizmus. Kitaip tariant, pozityvaus kultūros lauko darbuotojo požymiai naujoje ekonomikoje bet kuriuo atveju „privalėjo“ atitikti kūrybingo transgresyviojo darbuotojo kultūriniam kapitalizme aspiracijas⁵⁵.

„Tradicinius kultūrininkus“ toli pralenkiantis, superaktyvus politinis subjektas dažniausiai veikia tose Mažeikio siūlomose situacijose, kuriose nuolat postmodernistiškai painiojami skirtingi vaidmenys, o propaganda susilieja su politiniu gyvenimu. Štai vienoje savo publikacijų filosofas kalba apie politinės ideologijos produkuojamus politinius herojų modelius; tokius modelius įkūnijantis „propagandos subjektas nuolat balansuoja tarp diskurso ir tikrovės, tarp visuomenės spektaklio, kuriame atlieka tam tikrą vai-

dmenį, ir kasdienio gyvenimo, kur sprendžia aktualius uždavinius“⁵⁶. Didžiaisiais propagandos subjektais minimoje publikacijoje Mažeikis įvardija žymius sovietinius rašytojus, tačiau jo nusakytas autobiografijos kūrimo mechanizmas, kai „didieji propagandos subjektai vadovaujasi, puoselėja, saugo, reprodukuoja, plečia savo simbolinį pasaulį, rūpestingai prižiūrėdami jo reikšmes“⁵⁷, tinka ir, pavyzdžiui, politikos virsmui „kūrėju“ nusakyti, kadangi politikai, ne mažiau nei menininkai, gviešiasi simbolinio kapitalo (anot Pierre'o Bourdieu); žinoma, jiems ne visada tai pavyksta. Bet kuriuo atveju, Mažeikio manymu, didieji propagandos subjektai turi *kūrybiškai* plėtoti ideologiją ir kurti savą įvaizdį. Savo ruožtu, autonomiškam kultūros laukui atstovaujančio tradicinio menininko figūra šioje (pusiau)virtualioje tikrovėje „nusileidžia“ gudriems galios žaidėjams. Taigi straipsnio pradžioje minėtą Lietuvos filosofų skepsį postmodernių politinių vertybių atžvilgiu šiandien galima papildyti ir madingo postmodernaus kūrybiškumo kritika, kadangi realiai informacinę visuomenę kuriančių viešojo sektoriaus darbuotojų teisėti interesai (kurie neturi nieko bendra su postmoderniu elgesio reliatyvizmu bei transgresija) teorinėje kūrybiškumo paradigmoje „tyliai išnyksta“.

VIETOJ IŠVADŲ

Kasdienėse situacijose bet kas turi teisę vadintis kūrėju, menininku ar autoriumi. Tuo tarpu mokesčių politikos arba siauresnės socialinės (pvz., darbo santykių) politikos kontekste menininko, kūrėjo ir autoriaus apibrėžimai yra ne tik sutartiniai, bet ir turintys politinių implikacijų. Lietuvoje „Seimo artistų“ precedentas lėmė, jog dviprasmiškos parlamentarų veiklos išprovokuotą problemą mėginta spręsti teisiniais būdais, apibrėžiant, ką gali ir ko negali daryti Seimo nariai.

54 Gintautas Mažeikis, „Alternatyvus pilietinis ugdymas ir socialinė propaganda“, in: *Problemos* 2006, Priedas, p. 67.

55 Naujojo informacinio kapitalizmo darbo samprata plačiai išanalizuota tokių filosofų ir sociologų kaip Zygmundas Baumanas ar Richardas Sennetas. Žr. Zygmund Bauman, *Globalizacija: pasekmės žmogui*; Richard Sennett, *The Culture of the New Capitalism*, New Haven: Yale University Press, 2007.

56 Gintautas Mažeikis, „Didysis propagandos subjektas: pokomunistinių autobiografijų pėdsakais“, in: *Literatūra*, 2008, t. 50 (1), p. 30.

57 *Ibid.*, p. 34.

Kita vertus, Seimo EPK pati pateko į dviprasmišką situaciją tada, kai apeliuodama į KT išaiškinimą nutarė remtis ne tik etikos argumentais, bet ir „patikslino“ kūrybinės veiklos apibrėžimus. EPK sprendimas, bent jau formaliai žiūrint, prieštarauja KI strategijose ir galimybių studijose formuluojamiems siekiams, kuriuose akcentuojama kūrybiškumo dėka kuriama pridėtinė vertė (ir kažin ar yra pagrindo abejoti komercinių televizijų sugebėjimu šią vertę generuoti)⁵⁸. Deja, nesunku numanyti, jog per televiziją propaguojamas kūrėjo – jei ne (apsukraus) verslininko, tai komercinių TV kanalų ekranuose šokančio, dainuojančio ir kitokių talentus demonstruojančio politiko *aka* „žvaigždės“ – įvaizdis yra ciniškas.

Apibrėžti kūrybiškumą šiandien tikrai nėra lengva, tai rodo įvairių teoretikų konstatuota kūrybos sąvokos devalvacija. Lietuviškoje praktikoje tokio apibrėžimo sunkumus realiai iliustravo į politiką pasukusių šou pasaulio žvaigždžių užmojai, o jų kuriami įvaizdžiai ekonominio sunkmečio akivaizdoje kontrastavo su valstybės dotuojamų menininkų ir kultūros darbuotojų socialine situacija. Kiek metaforiškai galima tarti, jog kūrybinės visuomenės diskursuose išsiskleidusi kūrybiškumo sąvoka vietinių teoretikų pastangomis viešojoje erdvėje taip pat provokavo naujas galimybes ir plėtė „utopinės vaizduotės“ ribas, bet tuo pat metu skatino piktnaudžiavimą galia. Juk ką, jei ne susitaikėliškumą su politikos simuliacijomis, išduoda ant teisėtumo ribos nuolat balansuojantis manipuliatyvusis Mažeikio subjektas? Perfrazuojant ne sykį viešojoje erdvėje kartotą ant Vilniaus Šiuolaikinio meno centro fasado užrašytą frazę – „Kiekvienas yra menininkas, bet tik menininkai tai žino“ (Pierr Bismuth), šiandien paprasčiausiai matome tendenciją, kai kūrybiškumui įsismelkus praktiškai į bet kokią žmogišką veiklą, kie-

kvienas iš tiesų gali būti kūrėju; deja, ne kiekvienas sugeba „kūrybiškai“ ir gudriai pasinaudoti įstatymų spragomis, pavyzdžiui, autorinių sutarčių teikiamomis lengvatomis.

Skirtingų gyvenimo modusų (kūrybos ir politikos) maišymasis, žinoma, yra ir bus neišvengiamas – nairu tikėtis, jog menininkai ar politikai nesiėks naudoti iš sukaupto simbolinio kapitalo pereidami iš aukštojo meno arba komercinės kultūros lauko į politiką, ir atvirkščiai (visuomenėje populiarių menininkų matėme partijų kandidatų sąrašė 2010 m. savivaldos bei 2012 m. LR Seimo rinkimuose). Akivaizdu, jog realybėje nuolat vyksta susidūrimai tarp viešo intereso kultūros lauke ir dinamiškų komercinių kultūros industrijų operacijų, todėl ir konfrontacijos dėl „viešojo intereso“ sampratos negali būti baigtinės. Ko verti vien charizmatiškojo Vilniaus mero Artūro Zuoko periodiškai į meno lauką „nukreipiami“ viešieji ryšiai (labiausiai įsimintinos mero iniciatyvos vienaip ar kitaip siejasi su *Fluxus* palikimo aktualinimu)! Pozityvių pokyčių apmąstymams apie viešą interesą kultūroje pastaraisiais metais suteikė kultūrininkų pasipiktinimą dėl politikų piktnaudžiavimo sukėlusį didžioji kultūros programa – Vilnius Europos kultūros sostinė 2009⁵⁹. Savo ruožtu kūrybinę ekonomiką skatinantiems teoretikams, ko gero, taip pat vertėtų permąstyti ne tik dinamiško postmoderniojo kapitalizmo erdvėje atsiveriančias propagandos, reklamos ar viešųjų ryšių teikiamas radikalias ribų perženginėjimo galimybes vardan didesnės pridėtinės vertės, bet ir rimtai pažvelgti į kasdienės kultūros politikos problemas.

Gauta 2014-01-21

58 Tarp kitų dalykų čia galima prisiminti ir Lietuvoje neretai pavyzdžiu tampančius Didžiosios Britanijos vyriausybės užsakymu ruoštus dokumentus, kuriuose prie kūrybinės veiklos (netgi kūrybinės veiklos „šerdies“ – angl. *creative core*) priskiriami bet kokių kūrinių atlikėjai, jų pasirodymų įrašinėtojai, skaitmenintojai (pvz., internete) ir pan.

59 *Vieno projekto apkalta: VEKS 2009 Viešųjų erdvių humanizavimo programos Neries krantinės skulptūrų istorija*, sudarė Elona Lubytė, Vilnius: Tarptautinės dailės kritikų asociacijos (AICA) Lietuvos sekcija ir VDA UNESCO Kultūros vadybos ir kultūros politikos katedra, 2011.

LITERATŪRA

- Andrikonytė Asta, „Direktyvos mielesnės už sveiką protą“, [interaktyvus], www.lrytas.lt, 2012 03 02.
- Athena. *Filosofijos studijos*, Vilnius, 2006, Nr. 1, sudarytojas Naglis Kardelis.
- Baločkaitė Rasa, „Postmodernioji galios epistema ir jos raiška Lietuvos viešajame diskurse“, in: *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, Vilnius, 2005, Nr. 1, p. 70–81.
- Bauman Zygmund, *Globalizacija: pasekmės žmogui*, iš anglų k. vertė Vytautas Rubavičius, Vilnius: Strofa, 2002.
- Bilton Chris & Leary Ruth, „What can managers do for creativity? Brokering creativity in the creative industries“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2002, Issue 1 (8), p. 49–64.
- Bilton Chris, *Management and Creativity: From Creative Industries to Creative Management*, Oxford: Blackwell, 2007.
- Bilton Chris, „Manageable creativity“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2010, Issue 3 (16): *Creativity and Cultural Policy*, editor Chris Bilton, p. 255–269.
- Critique of Creativity: Precarity, Subjectivity and Resistance in the 'Creative Industries'*, editors Gerald Raunig, Gene Ray & Ulf Wuggenig, London: MayFlyBooks, 2011.
- Černevičiūtė Jūratė, „Vartojimas, identitetas ir gyvenimo stilius“, in: *Filosofija ir sociologija*, Vilnius, 2006, Nr. 3, p. 20–24.
- Černevičiūtė Jūratė, „Jaunųjų miesto profesionalų gyvenimo stiliaus naracijos“, in: *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, Vilnius, 2008, Nr. 1 (21), p. 90–104.
- Černevičiūtė Jūratė, „Kūrybinės industrijos: ženklų gamyba ir vartojimas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2008, t. 50: *Kultūra. Rinka. Visuomenė*, sudarytojos Ieva Kuizininė, Karolina Jakaitė, p. 79–92.
- Gerbutavičius Ramūnas, „Lietuvos klerkams – Nobelio premija“, [interaktyvus], www.lrytas.lt, 2009 05 29.
- Harvey David, *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Oxford: Blackwell, 1989.
- Harvey David, *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2005.
- Jauniškis Vaidas, „Iš buhalterių gyvenimo“, in: *Valstybė*, 2011 04 25.
- Jokubaitis Alvydas, *Trys politikos aspektai: praktika, teorija, menas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005.
- Jurevičiūtė Asta, „Pratarmė“, in: *Inter-studia humanitatis*. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla, 2012, Nr. 14: *Kūrybiškumo galimybės kintančio socialumo kontekste*.
- Kančys Vytautas, „Kultūros ekonomikos ir finansavimo problemos“, in: *Meno Aritmetika: kultūros vadyba Lietuvoje*, sudarytojas Edmundas Žalpsys, Vilnius: Tyto Alba, 2004, p. 41–55.
- Kūrybiškumo galimybės kintančio socialumo kontekste*, sudarė Asta Jurevičiūtė (ser. *Inter-studia humanitatis*, 14), Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2012.
- Liotard Jean-François, *Postmodernus būvis: Šiuolaikinių žinojimų aptariant*, iš prancūzų k. vertė Marius Daškus, Vilnius: Baltos lankos, 1993.
- Lubytė Elona, *Permainų svoris: Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*: Mokomoji knyga dailininkams, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2008.
- Mažeikis Gintautas, „Spektaklio industrijos, iškeliančios ir paslepiančios kitą“, in: *Athena. Filosofijos studijos*, Vilnius: Versus Aureus, 2008, Nr. 4, p. 211–229.
- Mažeikis Gintautas, „Kūrybinių industrijų subjektas: rinka ir tinklinių tapatumų dinamika“, in: *Lietuviškojo europietiško raida: dabarties ir ateities iššūkiai*, sudarytojas Antanas Andrijauskas, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 241–255.
- Mažeikis Gintautas, „Kūrybinės industrijos: nuo kasdienybės revoliucijos iki įdarbintos fantazijos“, in: *Inter-studia humanitatis*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2006, Nr. 3: *Naujieji identitetai kūrybinėse industrijose*, p. 66–94.
- Mažeikis Gintautas, „Alternatyvus pilietinis ugdymas ir socialinė propaganda“, in: *Problemos*, 2006, Priedas, p. 55–71.
- Mažeikis Gintautas, „Viesieji ryšiai ir kūrybinės industrijos“, in: *Kultūros mėnraštis „Park@s“*, [interaktyvus], 2005, Nr. 26, kovas, [žiūrėta 2009-01-20], http://www.straipsniai.lt/viesieji_ryšiai/informacija/viesieji_ryšiai/puslapis/10201.
- Mažeikis Gintautas, „Neįmanomumas: transgresyvaus subjekto pragmatika“, in: *Athena. Filosofijos studijos*, Vilnius, 2006, Nr. 1, p. 97–111.
- Mažeikis Gintautas, „Didysis propagandos subjektas: pokomunistinių autobiografijų pėdsakai“, in: *Literatūra*, 2008, t. 50 (1), p. 30–48.
- McGuigan Jim, *Modernity and Postmodern Culture: Issues in Cultural and Media Studies*, Second edition, Philadelphia PA: Open University Press, 2006.
- McGuigan Jim, „Creative labour, cultural work and individualisation“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2010, Issue 3 (16), p. 323–335.
- Minichbauer Raimund, „Chanting the Creative Mantra: The Accelerating Economization of EU Cultural Policy“, in: *Critique of Creativity: Precarity, Subjectivity and Resistance in the 'Creative Industries'*, editors Gerald Raunig, Gene Ray & Ulf Wuggenig, London: MayFlyBooks, 2011, p. 147–163.
- Miller Toby, „From Creative to Cultural Industries“, in: *Cultural Studies*, 2009 January, Number 1 (23), p. 88–99.
- Narbutaitė Nijolė, „Keliolika pastabų apie lietuviškuosius liberalizmo tapatumo ieškojimus“, in: *Athena. Filosofijos Studijos*, Vilnius, 2006, Nr. 1.
- Pauliukevičiūtė Audronė, „Šiuolaikiniai kultūros vadybos raidos aspektai“, in: *Vadyba*, 2009, Nr. 2 (14).
- Rubavičius Vytautas, „Postmodernusis kapitalizmas: vartojimas, suprekinimas, suišteklinimas“, in: *Postmodernizmo fenomeno interpretacijos*, sudarytojas Antanas Andrijauskas, Vilnius: Versus Aureus, 2009, p.405–452.
- Rubavičius Vytautas, *Postmodernusis kapitalizmas*, Vilnius: Kitos knygos, 2010.
- Satkauskytė Dalia, „Kas iš tikro naujausia?“, in: *Darbai ir Dienos*, Kaunas, VDU leidykla, 2003, Nr. 33: *Lietuviškasis postmodernizmas: literatūra-teatras-dailė*.
- Schlesinger Philip, „Creativity: from discourse to doctrine?“, in: *Screen*, 2007, Number 48 (3), p. 377–387.

- Sennett Richard, *The Culture of the New Capitalism*, New Haven: Yale University Press, 2007.
- Sverdiolas Arūnas, *Lėkštutėlė lėkštelė: keli dabartinės Lietuvos viešosios erdvės ypatumai*, Vilnius: Versus aureus, 2005.
- Šliogeris Arvydas, „Viešojo intelektualo Kalvarijos“, in: Egidijus Aleksandravičius, *Išblukęs žodynas*, Vilnius: Versus aureus, 2010.
- Throsby David, „Modelling the cultural industries“, in: *International Journal of Cultural Policy*, 2008, Issue 3 (14), p. 217–232.
- Trilupaitytė Skaidra, „Kūrybinės industrijos: nauja kultūros politikos galimybė ar naujosios ekonomikos ideologija?“, in: *Kultūros barai*, 2009, Nr. 5, p. 17–27.
- Vilkončius Laimis, „Kultūros politiką lemia valstybės valdžios apsisprendimas“, in: *Meno Aritmetika: kultūros vadyba Lietuvoje*, sudarytojas Edmundas Žalpins, Vilnius: Tyto Alba, 2004, p. 20–40.
- Vieno projekto apkalta: VEKS 2009 Viešųjų erdvių humanizavimo programos Neries krantinės skulptūrų istorija*, sudarė Elona Lubytė, Vilnius: Tarptautinės dailės kritikų asociacijos (AICA) Lietuvos sekcija ir VDA UNESCO Kultūros vadybos ir kultūros politikos katedra, 2011.
- Virno Paolo, „Wit and Innovation“, in: *Critique of Creativity: Precarity, Subjectivity and Resistance in the 'Creative Industries'*, editors Gerald Raunig, Gene Ray & Ulf Wuggenig, London: MayFlyBooks, 2011, p. 101–105.

IS EVERYONE AN ARTIST? CRITICAL NOTES ON THE POSTMODERN CONCEPT OF CREATIVITY

Skaidra Trilupaitytė

KEYWORDS: cultural policy, creative work by Lithuanian MPs, creativity and transgression, Gintautas Mažeikis, ideology of creative industries.

SUMMARY

The article brings into the spotlight the danger of postmodern value relativism in cultural policy and criticises the “all-embracing” concept of creativity as strengthening such threats. In questioning the rhetoric of creativity, focus is given not so much to the legal aspects in defining a creative agency or abundant discussions in political philosophy (legal documents are not analysed in the article), but to the way in which concrete social agents define creative activity in their public speeches, both in an academic and media space. The article first cites the unprecedented situation in Lithuanian politics from the period of 2008–2010 (the time of economic depression) which involved several members of the Lithuanian Parliament (Seimas) making appearances, on legally ambiguous terms, on TV entertainment shows and positioning themselves as creators. Secondly, theoretical and practical problems emerging in the definition of creativity are pointed out. Thirdly, the article challenges considerations by the philosopher and Lithuanian creative industries strategist Gintautas Mažeikis and demonstrates a far from positive impact of postmodern relativism on the concept of creativity within the culture field. In conclusion, theoreticians engaged in promoting creative economy are invited not only to consider the likelihood of a radical transgression for the sake of “a higher added value” opening in the space of dynamic postmodern capitalism, but to give some serious thought to the problems of everyday culture policy.